

**BOSHLANG‘ICH SINFLARDA INGLIZ TILI O‘QITISHNING YOSHGA
OID XUSUSIYATLARI**

Maftuna Khotamova Xoliqul qizi

Sirdaryo viloyati Shirin shahar Ixtisoslashtirilgan maktab

Ingliz tili fani o‘qituvchisi

+998994748814

Annotatsiya: Zamonaviy metodik adabiyotlarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini nimani qila olmasliklariga emas, balki nima qila olishlari mumkinligiga e‘tibor qaratish tavsiya etiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilini o‘rganishdagi asosiy ustunligi ular mazkur predmetni o‘rganishda ikkilanmaydilar, ya‘ni ularda jur‘at yuqori bo‘lib, mavjud ijtimoiy nutq vaziyatlarida obro‘sizlanib qolishdan cho‘chishmaydi. Ular ingliz tilini muvaffaqiyatli o‘rganish uchun yaxshi shakllangan instinktlar, til tajribalari va o‘zlariga xos xarakterli xususiyatlarga ega.

Kalit so‘zlar: bilish jarayonlari, tafakkur, diqqat, qisqa (uzoq) muddatli xotira, egosentrik nutq, ko‘rgazmalilik, analizator, turg‘un birikma, muloqot modellari

Аннотация: В современной методической литературе рекомендуется ориентироваться на то, что ученики начальных классов могут делать, а не на то, чего они не могут. Основным преимуществом учащихся начальной школы при изучении английского языка является то, что они не стесняются изучать этот предмет, то есть обладают высокой смелостью и не боятся быть дискредитированными в существующих социальных речевых ситуациях. У них хорошо развиты инстинкты, языковой опыт и черты характера, позволяющие успешно изучать английский язык.

Ключевые слова: познавательные процессы, мышление, внимание, кратковременная (долговременная) память, эгоцентрическая речь, демонстративность, анализатор, устойчивое сочетание, модели общения.

Abstract: In modern methodological literature, it is recommended to focus on what primary school students can do, not what they cannot do. The main advantage of elementary school students in learning English is that they do not hesitate to learn this subject, that is, they have high courage and are not afraid of being discredited in existing social speech situations. They have well-developed instincts, language experiences and character traits to successfully learn English.

Key words: cognitive processes, thinking, attention, short-term (long-term) memory, egocentric speech, demonstrativeness, analyzer, stable combination, communication models

Bugungi davr bolalari tug‘ma o‘tkir zehn sohiblari bo‘lib, ular axborot olishga juda o‘ch. Agarda ularning axborot qabul qilishga kuchli ehtiyojlari vaqtida qondirilmasa, ular injiq va jahldor bo‘lib qolishadi. Axborotga o‘chlik televizor va kompyuter qarshisida ko‘p o‘tirilishi natijasida shakllangan. Ayniqsa, reklamalardinamik va zich axborot taqdim etish xususiyati bilan bolalar e‘tiborini ko‘p tortadi. Bugungi davr bolalarida uzoq muddatli xotira qisqa muddatli xotiraga nisbatan mustaxkamroq bo‘ladi. Bunday layoqat bolalarga kompyuter texnologiyalari asridagi yuqori axborot tezligi oqimida ortda qolib ketmasliklari va katta miqdordagi axborotni operativ qabul qilib uni tez fursatda qayta ishlashlari uchun inom etilgan.

Masalan, 1-2 sinf o‘quvchilari: – til qonuniyatlarini bilmasalar-da, undan foydalana olishadigan; – xato qilishdan cho‘chimaydigan va ular ustida ishlashga tayyor; – ona tilidagi intonatsiya turlaridan to‘g‘ri foydalana oladigan; – imo-ishoralar, yuz ifodalari va qo‘l harakatlarni to‘g‘ri talqin qilish ko‘nikmasi shakllangan; – so‘z ma‘nosini to‘liq tushunmasalar-da, u kasb etadigan mazmunni yaxshi fahmlab oladigan; – chegaralangan miqdordagi leksik zaxiradan kreativ (ijodiy) foydalana oladigan, tashabbusli nutq hosil qila oladigan, suhbatlashishni yaxshi ko‘radigan; – serg‘ayrat, harakatchan, ishonuvchan, tasavvuri boy, ta‘sirchan, maqtovsuyar, quvnoq va har bir mashg‘ulotdan zavq olish usullarini topa oladigan; – o‘z galar nutqiga taqlid qiluvchan; – diqqatni ma‘lum nuqtada uzoq muddat ushlab tura olmaydigan, qisqa muddatli xotiraga ega, egosentrik nutqi yaxshi rivojlangan; – ayni paytda o‘zlari bajarayotgan, bajargan yoki ko‘rgan va eshitgan narsalari haqida gapira oladigan; – til materialini yaxlit o‘zlashtirishni afzal ko‘radigan bo‘lishadi.

1-2 sinf o‘quvchilarini 3-4 sinf o‘quvchilaridan farqlash mumkin. 3-4 sinf o‘quvchilari 1-2 sinf o‘quvchilariga nisbatan psixologik va fiziologik jihatdan yetukroq bo‘lishadi. 1-2 sinf o‘quvchilari ko‘proq yolg‘iz o‘ynashni yoqtirishadi va o‘z narsalarini boshqalar bilan baham ko‘rishni istashmaydi. 3-4 sinf o‘quvchilari esa jamoaviy o‘yinlarda faol ishtirok etishni yoqtirishadi va ularda egoizim susaya boshlaydi (jadvalga qarang):

Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarga ingliz tili o‘rgatishda ko‘rgazmalilikdan keng foydalaniladi. Bu tadbirlar, birinchidan, bolalar faolligini oshirsa, ikkinchidan, materialni mantiqiy jihatdan o‘zlashtirishga, uni tahlil etish, mavhumlashtirish va umumlashtirishga to‘sqinlik qiladi. Ko‘rgazmalilikning haddan ziyon oshib ketishi unga asoslangan dinamik stereotip paydo bo‘lish xavfini vujudga keltiradi. Ko‘rgazmalilikka berilib ketilishi natijasida o‘quvchi asosiy maqsaddan uzoqlashadi, ichki muhim belgilarga emas, tashqi belgilarga e‘tibor berishga odatlanib qoladi.

Ma‘lumki, axborotning xotirada mustahkam saqlanib qolinishi uni qabul qilishda ishtirok etadigan analizatorlarga ham bog‘liq. Masalan, tinglab qabul qilingan axborot, ko‘rib qabul qilingan axborotga nisbatan xotirada mustahkamroq saqlanadi. Chunki axborotni tinglash jarayonida o‘quvchi diqqatni jamlashga ko‘proq kuch

sarflaydi. Ya'ni eshitish a'zolari faoliyati ko'rish a'zolari faoliyatidan 16 barobar ko'p asab tolalarining harakatlanishini talab etadi. Tinglab tushunish jarayonida toliqish koeffitsiyenti 176 foizga ortadi. Tinglab tushunishda ko'p quvvat sarflanishi til

1-2 sinf o'quvchilarining 3-4 sinf o'quvchilaridan farqlanishi

I-II sinf o'quvchilari	III-IV sinf o'quvchilari
Xotiraga suyanishadi	Tahlilga suyanishadi
Gapirish va tinglab tushunishga diqqatliroq	O'qish va yozishga diqqatliroq
Topshiriqning faqat bir aspektiga e'tibor qaratishadi	Topshiriqning turli aspektlariga e'tibor qaratishadi
O'rganayotgan va rivojlanayotganliklarini ko'rsatib berish imkoniyatlari chegaralangan, o'rgangan narsalarini amaliyotda qo'llay olishmaydi	O'rganayotgan va rivojlanayotganliklarni namoyon etish ko'nikmalari yaxshi rivojlangan, o'rgangan narsalarini amalda qo'llay olishadi
Do'stona munosabatlar tasodifiy va mustahkam emas	Do'stona munosabatlar o'zaro ishonch, qo'llab-quvvatlash va o'xshash qiziqishlarga asoslanadi
Emotsiyani nazorat qila olishmaydi	Emotsiyani nazorat qila olishadi
Yuqori motivatsiya	Motivatsiyaning susaygan darajalari
O'zi haqida ijobiy fikrlaydi, o'rganishga optimistik yondashadi	O'zi haqidagi atrofdagilarning fikri bilan qiziqadi, o'zini tengqurlari bilan taqqoslaydi va pozitivlik susaya boshlaydi
Til haqida kam tushunchaga ega, ona tili kompetensiyasi yuqori emas	Til haqida ma'lum tushunchaga ega, ona tili kompetensiyasi rivojlanish bosqichida

materialini mustahkam va mukammal o'zlashtirilishini ta'minlaydi.

Ayrim holatlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarida «disleksiya», ya'ni b, d kabi harflarni, sheep - ship, man - men kabi o'xshash so'zlarni farqlay olmaslik yoki so'z tarkibidagi o'xshash harflar o'rnini almashtirib o'qish holatlari uchraydi. Ba'zi o'quvchilar chap va o'ngni, turli geometrik shakllarni ham farqlay olmaydilar. Bunday o'quvchilar ona tilini o'zlashtirishda ham qiyinchiliklarga duch kelishadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida bir turdagi mashg'ulot bilan ishchanlik faoliyati 10 minutdan oshmaydi.

Ingliz tili ta'limidagi «Nutq namunasi asosida ingliz tili o'qitish» tamoyiliga binoan o'quvchilarga taqdim etiladigan, ma'no ifodalovchi nutq namunasi, ya'ni gapni bo'laklarga ajratmasdan, butunicha taqdim etilishini targ'ib etadi. Lekin qisqa muddatli xotira 30 daqiqadan ortiq davom etmaydi va yettitadan ortiq birlikdan iborat axborotni qabul qila olmaydi. Shu sababdan, muloqot modellarni o'rgatishni 3-4 sinfdan boshlash tavsiya etiladi.

Sog'lom bola 10-15 detsibel (eshitish birligi) tovushni payqay oladi. Masalan, barglar to'kilayotganda 20, sekin ovozda so'zlashilganda 20-30, o'rtacha suhbat

jarayonida 30-35, telefonga ulangan naushnik (quloqchin)da esa 120 detsibel tovush hosil bo‘ladi. 90 detsibeldan yuqori tovush eshitish, bolaning asab tizimlariga zararli.

Yuqoridagilar asosida quyidagi tavsiyalar shakllantirildi:

- boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini nimani qila olmasliklariga emas, balki nima qila olishlari mumkinligiga e‘tibor qaratish zarur;
- kichik maktab yoshidagi o‘quvchilar kattalarning nutqini imo-ishora va harakatlariga tayanib tushunishadi. O‘zgarlar nutqini tushunish ko‘ruv idroki zamirida vujudga keladi. Shu sababdan, boshlang‘ich ta‘limda xorijiy tillarni o‘qitish amaliyotida «meni tushun» (miming and guessing) va TRR mashqlari keng o‘rin olishi lozim;
- ko‘rgazmalilikka berilib ketib, o‘quvchilarni asosiy maqsaddan uzoqlashtirib, ichki muhim belgilarga emas, tashqi belgilarga e‘tibor berishga odatlantirib qo‘ymaslik lozim;

Xulosa

«Nutq namunasi asosida ingliz tili o‘qitish», «Og‘zaki nutqning ilgarilashi», «Chet tilda tabiiy nutqqa yaqinlashish», «Nutqiy yo‘nalganlik», «Yaxlit o‘rgatish» tamoyillariga binoan muloqot modellarini o‘rgatish kommunikativ kompetensiyaning muvaffaqiyatli egallanishida yuqori samara beradi. Shuningdek, o‘quvchi nutqining ingliz tilidagi nutqqa taxminiy yaqinlashtirishga erishish, uning xato qilib qo‘yishdan xavfsirashi, to‘g‘ri ayta olish/olmaslikdan xavotirlanishi kabi psixologik to‘siqlarni yengishi uchun katta yo‘l ochildi, erkin gapirish va bamaylixotir kommunikatsiya va interaksiyaga kirishish imkoniyati yaratildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dorney Z. The Psychology of the Language Learner: Individual Differences in Second Language Acquisition. – NJ.: Taylor & Francis e-Library, 2008. – 270 p.
2. Lightbown P.S., Spada N. How languages are learned. – L.: Oxford University Press, 2006. – 234 p.
3. Ғозиев Э. Умумий психология: Психология мутахассислиги учун дарслик. – Т.: Университет, 2006. – 534 б.
4. Williams M., Burden R. L. Psychology for language Teachers. A social constructivist approach. – L.: Cambridge University Press, 2010. – 240 p.
5. Wood D. How Children Think and Learn. – Oxford: Blackwell Publishers Limited, 1998. – 230 p